

Izbrani odlomki iz besedil budizma *mahāyāna*

Sutra o srcu popolne modrosti (Prajñāpāramitāhṛdayasūtra)¹

Om! Poklon Sijajnemu, žlahtni popolni modrosti!
Plemeniti bodhisattva Avalokitešvara
je globoko v gojenju popolne modrosti
motril pet skupkov
in jih uzrl prazne lastne narave.

V tem svetu, Šariputra, oblika je praznina, praznina je prav tako oblika;
oblika ni drugačna od praznine,
praznina ni drugačna od oblike.
Vsaka oblika je praznina,
vse, kar je praznina, je oblika,
prav tako kot občutek, zaznava, mentalna stanja in zavest.

V tem svetu, Šariputra, imajo vse stvari značaj praznine.
Ni nastajanja, prenehanja, čistosti, nečistosti, nezadostnega in celovitega.
Zatorej, Šariputra, v praznini ni oblike,
ni občutka, ni zaznave, ni mentalnih stanj in ni zavesti.
Ni oči, ušes, nosu, jezika, telesa in razuma,
ni oblik, zvoka, vonja, okusa, dotika, misli,
ni predmeta vida in podobno, ni objekta misleče zavesti.
Ni nevednosti, izničenja nevednosti in podobno,
ni staranja in smrti, ne konca staranja in smrti,
ni trpljenja, nastajanja, prenehanja, poti;
ni znanja, ni dosežkov, ni neuspehov.

Zatorej, Šariputra, celo ob nehotenju postati buddha,
se zateče v popolno modrost in biva v umu, prostem omejitev –
z umom brez prepek nima strahu,

1 Prevod Nina Petek. Prevod je objavljen v: Petek, Nina. *Na pragu prebujenja: svetovi sanj v budizmu*, 157–158. Ljubljana: Založba Beletina, 2022.

presegajoč nasprotja domuje v nirvani.
Vsi buddhe, ki bivajo v vseh treh časih,
zatekajoč se k vrhovni popolni modrosti,
neomajno stremijo k popolnemu prebujenju.

Zatorej naj bo poznana vélika mantra popolne modrosti,
vélika mantra znanja, mantra vrhovna,
neprekosljiva mantra resnice in modrosti, ki izničuje vse bolesi.
Mantra popolne modrosti se glasi takole:
»O, Prebujenje, ki si hodilo in hodilo in (naposled) doseglo nasprotni breg.
Slava Tebi!

Tako je »srce popolne modrosti« končano.

Sutra o nastopu dobre dharme na Lanki (Lankāvatārasūtra)

Iz prvega in drugega poglavja²

1.

(39) Kje te so dežele, kot dragulji bleščeči se buddhe, sugate³?

So to sanje, iluzija in mesta, ki so gandharv čarovnija?

(40) Je to slepota, fatamorgana, sen neplodne matere – ali sled ognjišča, ki moj um jo tukaj zre?

(41) To prava je narava vseh stvari, ki grabijo jih čuti, prevaran z mislijo razuma ve zanjo ne nevedni.

(42) Ni vidca, videnega, ni rečenega in tistega, ki govori.

Buddha, dharna – to zgolj so misli in izdelana stališča.

Ti, ki vselej le tako umevajo, vodje nikdar ne uzro.

2.

(3) Ko večnost, ničnost opustiš, razumeš svet kot sanje, ko ga, ves milosten, motriš, to je vrhovno znanje.

(4) Telo dharme, ki je kot sanje – čemu ga častiti?

Brez misli o biti, nebity – to moraš slaviti!

(24) Kako praznino usvojiti in odvisnost premostiti?

Kako se maternici izviti, v svetu enakudošno biti?

Sagathaka⁴

Prisluhni prelestnemu nauku mahajane,
razodetemu v sutri Lankavatara,
spletenemu iz bleščečih se verznih draguljev,
ki parajo mrežo učenih pogledov.

2 Prevod Nina Petek. Prevod je objavljen v: Petek, Nina. *Na pragu prebujenja: svetovi sanj v budizmu*, 171–172. Ljubljana: Založba Beletrina, 2022.

3 Skrt. *sugata*, ‚dobro idoč‘, tj. izpopolnjen, blažen. Nanaša se na razsvetljene oziroma buddhe, ki stopajo po »dobri poti«, tj. sledijo budističnemu nauku.

4 Skrt. *sagāthaka*, ‚s kiticami‘, zaključni del besedila *Lankāvatārasūtra*. Prevod Nina Petek. Prevod je objavljen v: Petek, Nina. *Na pragu prebujenja: svetovi sanj v budizmu*, 175–176. Ljubljana: Založba Beletrina, 2022.

- (19) Ni pogojenega, nepogojenega, razen za znanje – nevedni ju ustvarja kot neplodna mati sina skozi sanje.
- (27) Te stvari so prazne, brez lastne narave in nerojene – kot sanje, iluzija, njih bit-nebit je nezapopadljiva.
- (31) Ni prilaščanja, ni objekta, ni zvezanega in vezi, vse je kot sanje in kot privid bolnih oči.
- (35) Svet je kot sanje, zato v njem mnoštvo obstoji; tisti, ki vse to spozna, svet poučuje in svet ga časti.
- (65) Iz sklepanja in primerov so stališča skovana, kot sanje, luna, privid, sled ognjišča, gradovi gandharv.
- (66) Rojstvo naj ne bo razumljeno tako, kot običajno je, saj svet je domišljija, prazen kot sanje, iluzija.
- (211) Štiri veščine uma so z močjo buddh in vajo pridobljene, vzniknejo ob rojstvu, druge pa so v sanjah usvojene.
- (212) Moči, nabranih v sanjah, teh, ki prihajajo od buddh in rojstva, ne more usvojiti niti trud predani.
- (222) Dospeti do samotnih buddh, doseči budstvo, arhata – skrivna so semena prebujenja, ki klijejo v sanjah.
- (227) Soodvisnost, skupki, narava lastna, jaz, znanje, vse to je kot privid, klobčič las, kot iluzija, sanje.
- (228) Prepoznati svet kot sanje, pomeni doseči resnico, ki je onstran sklepanja, prosta individualnega.
- (279) Strasti, poti karme, telesa, stvarnik, sadovi dejanj so kot fatamorgana in sanje, so kot mesto gandharv.
- (291) Kar je iz delcev, ni oblika, in oblika ni iz delcev; iz teh ne sestojijo niti sanje ne mesta gandharv.
- (346) Iz razločevanja svet je stvarjen, rojen iz vezi navad; jogin zaznava bivajoče kot iluzijo in pa sanje.
- (412) Nevednež razume pogojeno in nepogojeno kot trajno, a to nista – sta kot zvezde, klobčič las, kot odmev ali prikazni v sanjah.
- (413) Vse je kot privid, sanje, iluzija, vse je mesto gandharv – ničesar ni, četudi je – od tod soodvisnost izvira.
- (424) Na sedmi stopnji ni grehov v telesu, misli, govoru, končna osma je kot prečkanje deroče reke v sanjah.
- (514) Filozofi napak govorijo o mnoštvu, enosti; ne razumejo, da je ta svet kot iluzija, kot sanje.

(561) Ko je ta svet razumljen kot sanje in kot iluzije,
je konec vzroka in učinka, je konec domišljije.

(567) Ko je rečeno, da je nekaj podobno telesu, domu, posesti,
je to ustvarjeno kot sanje, saj um napak domneva, da je dualen.

Sutra o popolni modrosti v osem tisoč vrsticah (*Aṣṭasāhasrikā prajñāpāramitāsūtra*)

»Drugo poglavje o veličastnih« (2.21)⁵

Nekaj bogov v zboru so prešinile misli: »Tega, kar nam je Subhuti pravkar povedal, ne razumemo.« Subhuti je prebral njihove misli in jih nagovoril: »Božji sinovi, ničesar ni, kar bi bilo za razumeti. Pravzaprav nič ni bilo nakazano in nič ni bilo pojasnjeno.« Takoj zatem so bogovi pomislili: »Naj modri Subhuti obširneje spregovori o tem in razjasni, kaj je najbolj oddaljeno od oddaljenega, subtilnejše od subtilnega in globlje od globokega.« Subhuti jim je zopet prebral misli in jim dejal: »Nihče si more nabrati sadov svetega življenja ali jih zadržati, sadov tistega, ki je vstopil v tok, da bi dosegel razsvetljenje – kar pa lahko, je le to, da potrpežljivo sprejme neulovljivost vseh dharm.« Nato so bogovi pomislili: »Le kaj bi si moral želeli nekdo, da bo postal kot tisti, ki je vreden prisluhniti nauku častitega Subhutija?« Subhuti jim je ponovno prebral misli in pojasnil: »Ti, ki se od mene naučijo nauka, bi si morali želeli biti kot iluzorna magična stvaritev, sicer ne bodo slišali mojih besed niti izkusili tistega, kar sporočajo. Bogovi pa: »Ali so bitja kot magične iluzije?« Subhuti je pritrdil: »Bitja so kot magične iluzije – so kot sanje. Bitja in magične iluzije nista dve različni stvari, kakor niso sanje in bitja. Vsa dejstva so kot magična iluzija, kot sanje. Različne vrste modrih, od tistih, ki so stopili v tok, do tistih, ki so dosegli budstvo, so kot magične iluzije, kot sanje.« Bogovi so odvrnili: »Kot praviš, je torej tudi popolno razsvetljeni Buddha kot magična iluzija, kot sanje? Prav tako praviš, da je budstvo kot magična iluzija, kot sanje?« Subhuti je dejal: »Tudi nirvana, pravim, je kot magična iluzija, je kot sanje. Še kako bolj kot vse drugo!« Bogovi so vprašali: »Tudi nirvana, modri Subhuti, praviš, da je kot iluzija, kot sanje?« Subhuti je odgovoril: »Če bi bilo kaj odličnejšega, bi tudi za to dejal, da je kot iluzija, kot sanje. Iluzija in nirvana nista dve različni stvari, kot tudi nista nirvana in sanje.«

Zatem so častiti Šariputra, častiti Purna, častiti Majtrajaniputra, častiti Mahakošthila, častiti Mahakatjajana, častiti Mahakašapa in drugi véliki učenci, skupaj s tisočeriimi drugimi bodhisattvami, dejali: »Subhuti, kdo bo razumel to popolno modrost, ki si jo pojasnil?«

Takoj zatem je častiti Ananda dejal starim: »Razumeli bodo tisti, ki so usvojili jasne poglede, bodhisattve ali pa arhati, v katerih se je tok izsušil.«

5 Prevod Nina Petek. Prevod je objavljen v: Petek, Nina. *Na pragu prebujenja: svetovi sanj v budizmu*, 187–188. Ljubljana: Založba Beletrina, 2022.

Subhuti: »Nihče ne more zapopasti te popolne modrosti, ki sem jo pojasnil. Prav nobena dharna ne more biti predmet razprav in ne more biti razložena. In nikogar ni, ki bi jo lahko doumel.«

To je popolnost sanj, odmeva, podobe v odsevu, privida, vseh iluzij, saj nas seznanjajo z nenastankom.

Sutra zlate svetlobe (*Suvarṇaprabhāsottamasūtra*)

»Devetnajsto poglavje o tigrici«⁶

Kralj po imenu Maharatra je imel tri sinove, Mahapranado, Mahadevo in Mahasattvo. Nekega dne se je napotil v park, da bi se sprostil. Medtem ko je očaran nad lepotami gaja pogledoval za cvetjem, so principi tekali sem ter tja in naposled vstopili v gozd Dvadašavanagulma. Njihovi varuhi so izgubili sled za njimi in odšli po svoje. Princi so tako prispeli v zaščiten gost gozd. Nato je Mahapranada dejal svojima bratoma:

»Moje srce je s strahom prežeto, držimo se skupaj!
Divje zveri, kot sta tiger in lev, lahko nas požrejo!« (19.3)

Mahadeva je odvrnil: »Tega me ni strah, bojim pa se, da bi se ločil od svojih dragih.« Mahasattva je pripomnil:

»Za nekatere je tegoba, jaz pa, prav tako kot drugi modri
ne čutim stiske v telesu, ampak le blagor in modrost.« (19.4)

Nato so se principi sprehodili skozi gozd in naleteli na tigrico, obkroženo z mladiči, ki jih je skotila pretekli teden. Bila je sestradana in žejna, njeno telo je bilo izjemno šibko.

Ko so jo zagledali, je Mahapranada dejal: »Šest ali sedem dni je preteklo, odkar je ta nesrečnica skotila. Ni našla hrane, zato bo umrla od lakote ali požrla lastne mladiče.« Mahasattva je dejal: »Kakšno hrano uživa ta reva?« Mahapranada mu je odgovoril: »Pravijo, da sta za tigre, medvede, leve in hijene primerna sveže meso in vroča kri.« Mahadeva je pripomnil: »Tej revji, katere telo je izmučeno od lakote in žeje, je ostalo le še malo življenja, zelo je slabotna in si ne more poiskati hrane. Kdo bo žrtvoval svoje življenje, da jo reši?« Mahapranada je odgovoril: »Oh, dati svoje telo je strašljivo dejanje«, Mahasattva pa: »Za ljudi, kot smo mi, šibkega uma in silno navezani na svoje telo, je takšno dejanje res težavno. Ampak vélika bitja povsem neustrašno žrtvujejo svoja telesa z avoljo dobrobiti drugih.« Dodal je še:

6 Prevod Nina Petek. Prevod je objavljen v: Petek, Nina. *Na pragu prebujenja: svetovi sanj v budizmu*, 204–209. Ljubljana: Založba Beletrina, 2022.

»Milostnim je telo zgolj nekaj, kar so prejeli v svetu,
sočutni, vedrega duha presegli so život in um.« (19.5)

Mahasattva je nato dolgo časa z bridkostjo, ne da bi trenil z očmi, zrl v tigrico, nakar ga je prešinila misel:

»Prišel je čas, da podarim svoje telo. Zakaj?
Dolgo sem skrbel za nično telo, zapisano smrti,
propadu, mu priskrbel pijačo, hrano in obleko,
postelje razkošne. Obsojeno na propad in bedo
ima namen edini, da opusti naravo svojo.« (19.6)

In pa:

»Nečisto je in trajalo ne bo. Zato naj uporabim ga za plemeniti konec.
To zame je lahko kot ladja, ki prečka ocean rojevanj, smrti. (19.7)
Dati to telo, ki poseduje stotine življenj in je kot ognjek,
napolnjeno z urinom, blatom in brez temelja kot morska pena,
s stotinami črvov, leži zrabljeno od vsega, kar je postorilo. (19.8)
Telo dharme bom dosegel, prosto skupkov, brez bridkosti, odeto le
v plašč na stotine vrlin in čednosti neomajnih, neuklonljivih. (19.8)
Brez bolesti in spremembe, le s pečati meditacije, modrosti,
telo dharme, svetlo, čisto, napolnjeno s sto lastnostmi, bom pridobil.« (19.9)

S srcem, do vrha polnim sočutja in odrešenja, je bratoma dejal, naj ga zapustita:
»Lahko gresta, jaz se bom vrnil v gozd Dvadašavanagulma zaradi neke osebne zadeve.« Nato je Mahasattva zapustil ta predel goščave in se vrnil k tigrici. Svoja oblačila je obesil na vzpenjalko in molil: »Za dobrobit bitij, ki se preseljujejo, naj dosežejo mir in prebujenje brez primere. Moj um je sočuten in neomajen; dajem to telo, ki se mu drugi le s težavo odpovejo. Naj dosežem popolno prebujenje, za katerim stremijo bodhisattve. Tako bom osvobajal bitnosti treh svetov iz obilja strahu oceana bivanja.«

Nato se je Mahasattva ulegel pred tigrico, a ta se ni zdrznila. Pomislil je: »Preveč je slabotna!« Tako se je dvignil in pogledoval za ostrim orožjem, a ga ni našel. Vzel je trdo bambusovo palico, staro sto let, si prerezal grlo in se zgrudil pred živaljo. Ko je padel na tla, se je zemlja šestkrat stresla kot ladja sredi vodovja, ob katero se na

oceanu zaganja veter. Sonce, kot bi ga pogoltnil Rahu,⁷ ni več oddajalo svojih žarkov. Cvetje je zadišalo z božanskimi vonjavami in boginja, presunjena od osuplosti, je častila bodhisattvo:

»O, plemeniti um, ki v nedrjih svojega sočutja nosiš vsa bitja,
si tako velikodušno podaril svoje telo, heroj med ljudmi.
Kaj kmalu in brez zapletov boš našel neskaljeno spokojnost,
mirno, nepresegljivo stanje, prosto rojstva in bolečine smrti.« (19.10)

Zatem je tigrica obrala telo bodhisattve vse do kosti, da ni ostalo nič mesa in krvi. Ko sta začutila potres, je Mahapranada dejal Mahadevi:

»Ko stresla se je zemlja z oceani v smereh desetih,
ko sonce je zgubilo žarke in cvetni dež je padel,
moj um je sila zaskrbljen – brat predal telo je svoje.« (19.11)

Mahadeva pa je rekel:

»Glede na besede sočutja, ki jih je izrekel,
in način, kako v žival je zrl, trpečo od bolesti,
vso slabotno, tik pred tem, da loti se mladičev svojih
– tudi mene se je silna zaskrbljenost polastila.« (19.12)

Nato sta se mlada princa, prežeta z globoko žalostjo in očmi, polnimi solza, vrnila po poti do kraja, kjer je bila poprej tigrica. Ugledala sta oblačila, obešena na poganjkih bambusa, in vsenaokoli bratove okrvavljene kosti, pa tudi lase, zmršene v vse smeri. Ob tem prizoru sta klecnila na tla ob bratove ostanke. Čez nekaj trenutkov sta dvignila roke in izustila krik, prežet z boleščjo:

»Oh, dragi brat, kralj in mati sta od vsega sinom le najbolj predana.
In mati bo vprašala: ‚Kje tretji je z očmi kot lotosovi cvetni listi?‘ (19.13)
Za naju tu v tem gozdu življenje boljše ni od smrti.
Ko sva izgubila Mahasattvo, le kako bo staršem sploh še mar za naju? (19.14)

7 Skrt. *Rāhu*. Demon, ki povzroča lune in sončeve mrke, kar se kaže tudi v zgornji kitici, ko pogoltno sončeve žarke (Petek, *Na pragu prebujenja*, 206).

Tako sta premišljevala princa, polna bridkosti, in odšla svojo pot.

Kraljevi služabniki so v iskanju dečkov tekali v vse smeri, nakar so ju zagledali: »Princa, kaj se je zgodilo? Kaj se je zgodilo?!«

V tem času pa je kraljica ležala na svoji postelji in uzrla sanje, ki so napovedovale ločitev od svojih dragih: njeni dojki sta bili odrezani, zobje pa izpuljeni. Uzrla je mlade golobice, ki jih je pograbil kragulj. Nenadoma jo je prebudil potres in prestrašeno je pomislila:

»Čemu nas je ohranjevalec bitij, odet v oceane, tako nasilno stresel?
Oropano je sonce žarkov svojih, kar na žalost v mojem srcu kaže.
Odsekani dojki v sanjah sem uzrla, telo je šibko, oči pa trepetajo.
Želim izvedeti, ali je s sinovi, ki v gozdu se igrajo, vse v redu.« (19.15)

Ko je kraljica tako premlevala, je vstopila strežnica. Zaskrbljena je dejala kraljici: »Kraljica, čuvaji iščejo princa. Govori se, da se je vaš ljubljeni sin izgubil.« Ko je kraljica slišala te besede, je z drgetajočim srcem in prepornimi očmi solza nagovorila kralja: »Gospod, slišala sem, da je moj dragi sin izgubljen.« Kralj je bil ves iz sebe in z drgetom v srcu je dejal: »Izgubil sem svojega ljubljenega sina.« Da bi potolažil kraljico, je rekel: »Kraljica plemenita, ne žaluj. Nemudoma bom našel najinega princa.« Ko je odšel, je zagledal množico ljudi in dva princa, kako sta se bližala iz daljave. Potarnal je:

»Princa prihajata – ne pa vsi trije!
Radost moža, ki ima sina, enaka ni kot bolečina ob izgubi.
So srečni ti ljudje, ki so brez sina?
Ali tisti, ki so soočili se s smrtjo otroka, ko sami še živijo?« (19.15)

Prežeta z neznosno žalostjo je kraljica kot mlada kamela, dregnjena v mednožje, strahotno zakričala:

»Moji trije sinovi so se s spremstvom služinčadi v gozd, preraščen s cvetjem, napotili.
Moj najmlajši sin pa ni se vrnil. Kje je ta najdražji, ki srce je moje?!« (19.17)

Ko sta se princa približala, ju je kralj vprašal: »Kje je najmlajši princ?« Trpeča od žalosti sta imela suha usta, oči pa napolnjene s solzami. Ničesar nista odvrnila.

Kraljica je vprašala:

»Kje je moj najmlajši sin? Srce mi bo počilo! Telo trpi neznosno bolečino, moj um je omračen. Brž mi povejta!« (19.18)

Nato sta sinova le povedala, kaj se je pripetilo. Ko sta o tem slišala kralj in kraljica, sta se onesvestila. Zatem sta si opomogla in ihteča odhitela v gozd. Ko sta zagledala kosti brez mesa, krvi in mišic ter sinove razmršene lase, sta zopet padla po tleh kot drevo, ki ga je zlomil veter. Duhovnik in dvorjani, ki so bili priča tem dogodkom, so osvežili in oživili telesi kralja in kraljice z mazilom iz sandalovine. Ko sta si opomogla, se je kralj vzdignil in zajokal:

»Oh! Dragi sin, ljubeč in dobrosrčen, zakaj tako prehitro krenil si v kraje smrti? Zakaj smrt raje ni prišla po mene? Večje bolesti od te še nikdar nisem čutil.« (19.19)

Jokala je tudi kraljica, razmršenih las in udarjajoč se po prsih se je zvijala po tleh kot riba na suhem, kot krava, ki je izgubila svoje mlade, kot kamela, ki so ji poginili mladiči:

»Oh! Kdo je ta lotos, najdražjega sina, razklal in tu raztresel? Kateri moj sovražnik je pogubil sina z očarljivimi očmi in obrazom kot luna? (19.20)
Ko vidim sina, kako je pokončan na tleh, zakaj se mi telo ne zlomi?
Srce moje je jekleno, saj ne popusti ob tej strahotni bolečini. (19.21)
Danes sem v sanjah prsi uzrla, odsekane z mečem, in zobe izdrte,
in danes sina nenadoma ni več med nami. Kot eno od treh golobic,
ki jo zagrabil je kragulj, obkrožena s sinovi tremi, smrt mi enega
je vzela. Oh! Dozorel je sadež mojih sanj strahotnih!« (19.22)

Nato sta kralj in kraljica na najrazličnejše načine žalovala za svojim sinom. Obkrožena s številčno množico sta se odela v okrasje in se poklonila sinovim ostankom, ki sta jih zatem prinesla na ta kraj.

Nāgārjuna, Temeljni verzi o srednji poti (*Mūlamadhyamakakārikā*)

Osemnajsto poglavje »Pregled sebstva« (*Ātma-parikṣā*)⁸

1. Če bi bilo sebstvo istovetno s skupki, bi bilo podvrženo porajanju in preminevanju. Če bi bilo različno od skupkov, ne bi imelo lastnosti skupkov.
2. Če pa sebstvo ne obstaja, kako naj obstaja tisto, kar sebstvu pripada? Ker pride do ugasnitve sebstva in tistega, kar sebstvu pripada, ni ne »mojega« ne »jaza«.
3. Kdor je brez »mojega« in »jaza«, ta ne obstaja. Kdor vidi koga, ki je brez »mojega« in »jaza«, ta ne vidi.
4. Ko premineta »moje« in »jaz«, ki temeljita na »zunanjem« in »notranjem«, premine prisvajanje. Zaradi preminutja prisvajanja pa premine tudi rojstvo.
5. Do osvoboditve pride, ko preminejo dejanja in motnje. In če se dejanja in motnje porajajo zaradi miselnih predstav, se te porajajo zaradi popredmetenja. A popredmetenje – to je uničeno v praznini.
6. *Buddhe* so učili tako »sebstvo« kot »nesebstvo«.
- Učili pa so tudi, da ni ne sebstva ne nesebstva.
7. Kjer se konča domena duševnosti, se konča tudi imenljivo. Kakor *nirvāṇa* je tudi narava stvari neporojena in nepreminula.
8. Vse je resnično, vse je neresnično, vse je resnično in neresnično, vse je niti neresnično niti resnično. To je Buddhov nauk.
9. Nepogojena, spokojna, nepopredmetna po popredmetenju, brez miselnih predstav in raznolikih pomenov – takšna je narava resničnosti.
10. Ko nekaj obstaja v odvisnosti od nečesa drugega, ni s tem niti istovetno niti se od njega ne razlikuje. Ta drugi ni torej niti izničen niti več.
11. Brez enega samega ali več različnih pomenov, neizničen, nevečen – takšen je nesmrtni nauk *buddh*, zaščitnikov sveta.
12. Ko se polno prebujeni ne pojavljajo več, *śrāvake* pa so izginili, se modrost *pratyekabuddh* poraja brez stika.

8 Prevod Ana Bajželj, Sebastjan Vörös in Gašper Kvartič. Prevod je objavljen v: Nāgārjuna. *Temeljni verzi o srednji poti*, 190–193. Ljubljana: KUD Logos, 2018.

Petindvajseto poglavje »Pregled *nirvāṇe*« (*Nirvāṇa-parikṣā*)⁹

1. Če je vse to prazno, ni ne porajanja ne preminevanja.

Do opustitve ali preminutja česa naj bi torej prišlo z *nirvāṇo*?

2. Če je vse to neprazno, ni ne porajanja ne preminevanja.

Do opustitve ali preminutja česa naj bi torej prišlo z *nirvāṇo*?

3. Neopuščena, nedosežena, neizničena, nevečna, nepreminula, neporojena – takšna naj bi bila *nirvāṇa*.

4. *Nirvāṇa* ni nič obstoječega. Če bi bila, bi imela lastnosti staranja in smrti, saj ni obstoječe stvari, ki bi bila brez staranja in smrti.

5. Nadalje, če bi bila *nirvāṇa* nekaj obstoječega, bi bila pogojena, kajti nikjer ne najdeš obstoječe stvari, ki bi bila nepogojena.

6. Nadalje, če bi bila *nirvāṇa* nekaj obstoječega, kako bi lahko bila neodvisna? Kajti nikjer ne najdeš obstoječe stvari, ki bi bila neodvisna.

[...]

13. Kako naj bi bila *nirvāṇa* oboje, namreč nekaj obstoječega in neobstoječega hkrati?

Kajti *nirvāṇa* ni sestavljena, obstoječe in neobstoječe stvari pa so.

14. Kako naj bi bila *nirvāṇa* oboje, namreč nekaj obstoječega in neobstoječega hkrati?

Kajti tako kot svetloba in temà se tudi obstoječe in neobstoječe ne pojavljata na istem kraju.

15. Trditev, da *nirvāṇa* ni niti nekaj obstoječega niti nekaj neobstoječega, je utemeljena le, če sta utemeljena tako obstoječe kot neobstoječe.

16. Če *nirvāṇa* ni niti nekaj obstoječega niti nekaj neobstoječega, kako je mogoče spoznati, da ni niti nekaj obstoječega niti neobstoječega?

17. Ne gre torej trditi, da Častitljivi po preminutju obstaja, ne obstaja, obstaja in ne obstaja hkrati ali da niti obstaja niti ne obstaja.

18. Prav tako pa ne gre trditi, da Častitljivi med bivanjem obstaja, ne obstaja, obstaja in ne obstaja hkrati ali da niti obstaja niti ne obstaja.

19. *Saṃsāra* se v nobenem oziru ne razlikuje od *nirvāṇe*.

Nirvāṇa se v nobenem oziru ne razlikuje od *saṃsāre*.

20. Meja *nirvāṇe* je meja *saṃsāre*.

Med njima ne najdeš niti najmanjše razlike.

21. Nazori o tem, kaj je onkraj preminutja, o končnosti in večnosti sveta itn. so odvisni od *nirvāṇe*, od pretekle in prihodnje meje.
22. Če so vse *dharme* prazne, kaj je končno, kaj neskončno, kaj končno in neskončno hkrati, kaj ni niti končno niti neskončno?
23. Kaj je istovetno, kaj različno? Kaj je večno, kaj nevečno? Kaj je večno in nevečno hkrati, kaj ni niti večno niti nevečno?
24. Ugasnitev vsega spoznavanja in popredmetenja vodi v blaženost. Buda ni nikoli in nikjer nikogar učil nobenega nauka.